

Upadek starych mocarstw

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

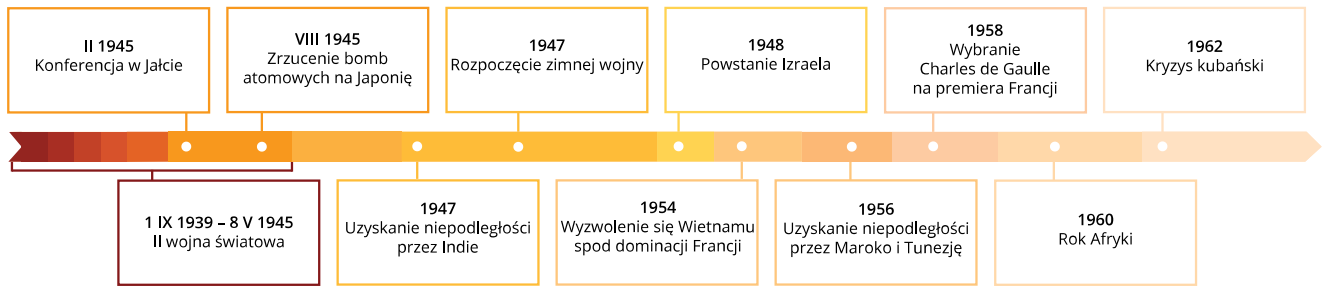
Bibliografia:

- Źródło: Walter Laqueur, *Historia Europy 1945–1992*, tłum. R. Zawadzki, Londyn 1993, s. 163.

II wojna światowa spowodowała istotne zmiany na arenie międzynarodowej. Pokonane przez aliantów Niemcy były zniszczone i okupowane przez siły USA, ZSRS, Wielkiej Brytanii i Francji. Zmuszeni do kapitulacji przez Amerykanów Japończycy zdani byli całkowicie na łaskę swoich pogromców. Sowieci, których wojska przemierzyły sporą część Europy Środkowo-Wschodniej podczas walki z nazistami, zdolali podporządkować sobie właściwie cały region.

Poważnie osłabione gospodarczo Wielka Brytania i Francja nie zdołały, pomimo zwycięstwa, obronić swojej przedwojennej pozycji. Z perspektywy Paryża i Londynu najistotniejszym problemem było nie tyle utrzymanie przedwojennego statusu mocarstw kolonialnych, ile rozwiązanie poważnych problemów ekonomicznych obywateli. Kiedy zatem dawni mocarze zajęci byli pokonywaniem wewnętrznych trudności, ich miejsce na arenie międzynarodowej zajęły dwa wielkie supermocarstwa: Związek Sowiecki oraz Stany Zjednoczone.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

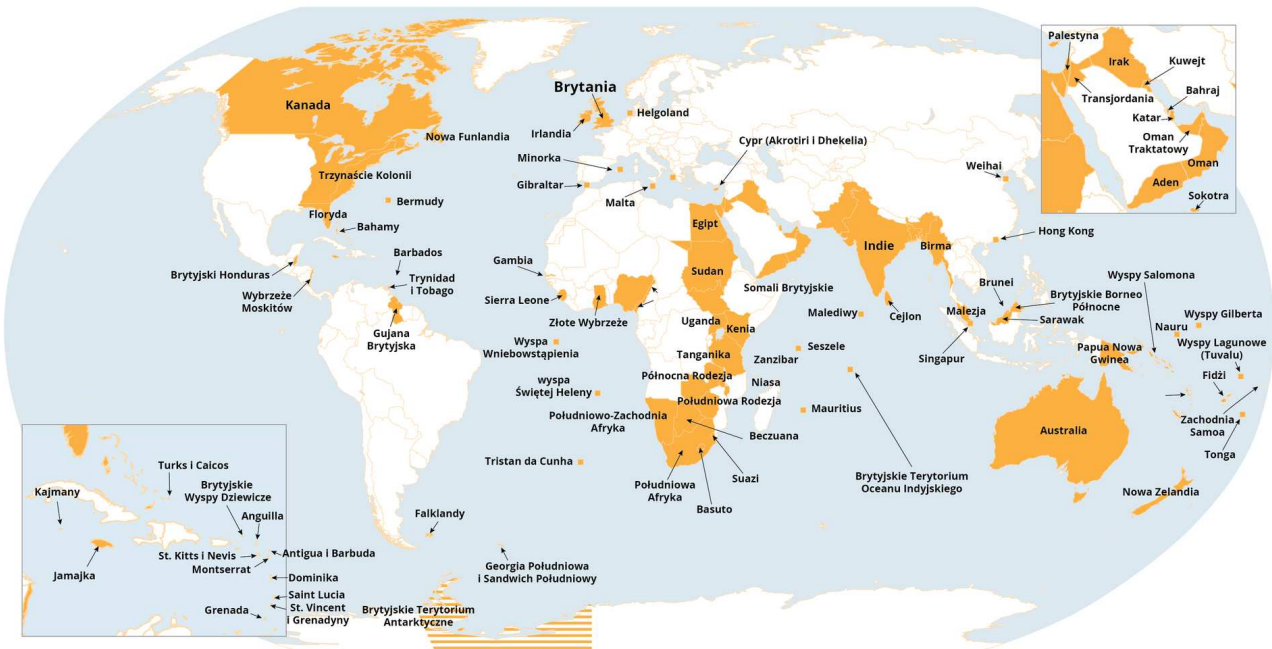
Twoje cele

- Wskażesz największych zwycięzców II wojny światowej.
- Wyjaśnisz, dlaczego przedwojenne mocarstwa – niezależnie od tego, czy należały do grona zwycięzców, czy przegranych – nie były w stanie utrzymać dawnej pozycji na arenie międzynarodowej.
- Spojrzysz na powojenne problemy mocarstw nie tylko z perspektywy wielkiej polityki, ale również oczami cywilów, zwłaszcza dzieci.

Przeczytaj

Zraniony Lew Albionu

Wielka Brytania wychodziła z wojny jako jeden z głównych architektów zwycięstwa nad nazizmem. Premier Winston Churchill oraz jego następca Clement Attlee należeli do grona przywódców Wielkiej Trójki (obok USA i ZSRS) – czołowych państw walczących z państwami Osi oraz decydujących o kształcie powojennego świata. Tym niemniej cena zwycięstwa dla Brytyjczyków okazała się olbrzymia. Kolosalne wydatki na zbrojenia doprowadziły do wyczerpania się rezerw finansowych państwa. Zadłużenie wobec USA sięgało astronomicznej kwoty 13,4 mld dolarów (co odpowiada ok. 200 mld dzisiejszych dolarów, gdy uwzględni się inflację). Poważnymi problemami społecznymi stały się rażące dysproporcje w podziale dochodów, trudności aprowizacyjne oraz ubóstwo. Brytyjczykom brakowało opału, a nierzadko nawet podstawowych produktów spożywczych.

Brytyjskie kolonie, protektoraty i dominia (zaznaczone na żółto) przez cały okres istnienia imperium.

Wyjaśnij sens powiedzenia „W imperium brytyjskim słońce nie zachodzi.”

Źródło: Contentplus.pl na podstawie Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Trudna sytuacja ekonomiczna spowodowała przesunięcie się sympatii politycznych Brytyjczyków na lewo. Nowe władze uznały wyzwania ekonomiczne za priorytetowe i podjęły trudną decyzję o wycofaniu się z Indii. Indie, ze względu na ogromne znaczenie ekonomiczne nazywane „perłą w koronie brytyjskiej”, w 1947 r. uzyskały niepodległość.

Zaprzysiężenie Jawaharlala Nehru jako pierwszego premiera niepodległych Indii w 1947 r. w obecności ostatniego brytyjskiego wicekróla Indii.

Dlaczego usamodzielnienie się „perły w koronie” było najpoważniejszym ciosem dla supermocarstwowej pozycji Wielkiej Brytanii?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Tuż po II wojnie światowej Londyn utracił także kontrolę nad terytorium mandatowym w Palestynie, gdzie Żydzi w 1948 r. proklamowali utworzenie własnego państwa – Izraela. Ponadto w latach 50. i 60. XX w. niepodległość uzyskały kolejne kolonie brytyjskie we wschodniej Afryce. Wszystko to sprawiło, że Wielka Brytania spadła do rangi mocarstwa drugiej kategorii, a władze w Londynie skłoniły się ku idei integracji europejskiej. Rząd Clementa Attlee starał się zachować wpływy w dawnych koloniach w ramach Wspólnoty Narodów (Commonwealth) oraz pozostawić po sobie pewien ład konstytucyjny, względną stabilność polityczną oraz uporządkowaną gospodarkę.

Kulawy Kogut

Ruiny francuskiego miasteczka Oradour-sur-Glane. 10 czerwca 1944 r. oddział niemieckich sił Waffen SS wymordował niemal całą ludność miejscowości: 642 osoby – mężczyzn, kobiety i dzieci. Mord był odwetem za zabicie przez Résistance (francuski ruch oporu) oficera SS. Od tamtego czasu miasteczko pozostaje niemal całkowicie opuszczone.

Czemu mogło służyć pozostawienie ruin Oradour-sur-Glane nietkniętych?

Źródło: Dennis Nilsson, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Powojenne problemy ekonomiczne nie ominęły również Francji (nieoficjalnym symbolem francuskiego narodu jest kogut), która – w przeciwieństwie do Wielkiej Brytanii – podczas wojny stała się areną zaciekłych walk sił lądowych. Konsekwencją były ogromne zniszczenia i problemy gospodarcze: poziom produkcji przemysłowej we Francji osiągnął w 1946 r. zaledwie ok. 30 proc. stanu sprzed wojny. Powojenną sytuację kraju tak opisał historyk Walter Laqueur:

” Walter Laqueur

Historia Europy 1945–1992

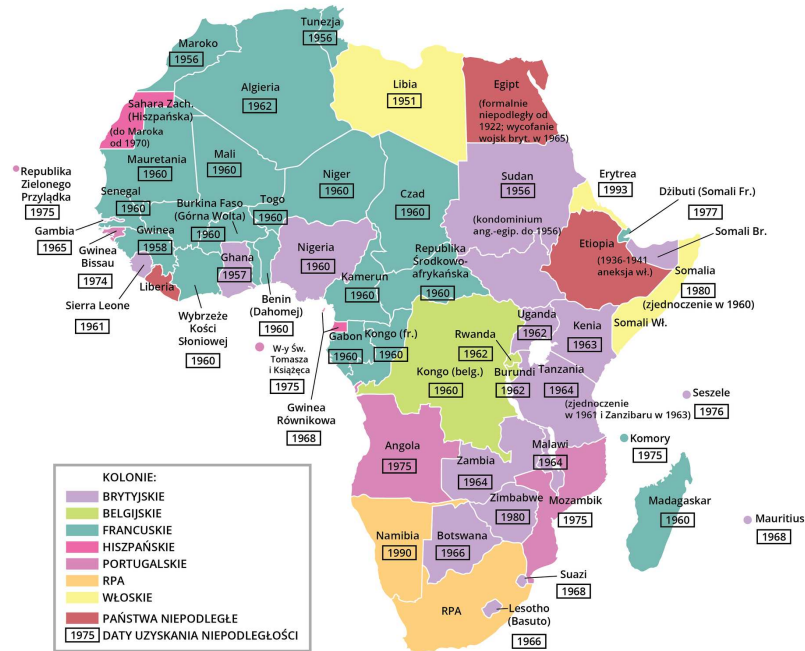
Przemysł [Francji znalazł się] w stanie całkowitego zastoju, rolnictwo pozostawało wciąż zacofane, funkcjonowała ogromna armia drobnych sklepikarzy, której istnienia nie uzasadniały żadne racje ekonomiczne, cały zaś system dystrybucji był szalenie ociężały

i rozrzutny, aż do martnotrawstwa. Sytuacja mieszkaniowa w obskurnych i zaniedbanych miastach była wręcz koszmarna. Co bardziej entuzjastyczni turyści mogli podziwiać jedynie muzea i stare pomniki. W oczach zarówno przyjaciół, jak i wrogów Francja, przeniknięta atmosferą apatii i rozpacz, zdawała się być krajem napiętnowanym przez los.

Źródło: Walter Laqueur, *Historia Europy 1945–1992*, tłum. R. Zawadzki, Londyn 1993, s. 163.

Kryzysowi ekonomicznemu we Francji towarzyszyła niestabilna sytuacja polityczna. Swoje wpływy skutecznie umacniali niezwykle popularni komuniści, otwarcie sympatyzujący z ZSRS. Rozdrobnienie polityczne sprawiło, że w latach 1948–1958 Francja miała 19 różnych rządów, których opieszałość stała się wręcz przysłowiowa.

Oslabiony kraj nie był zdolny do utrzymania swojego stanu posiadania w koloniach. W 1954 r. siły francuskie poniosły upokarzającą klęskę w walce z oddziałami wietnamskimi pod Dien Bien Phu. Wyzwolenie się Wietnamu, a w konsekwencji całych przedwojennych Indochin Francuskich spod dominacji Paryża zachęciło do podjęcia bardziej zdecydowanych działań niepodległościowych działaczy w krajach [Maghrebu](#). Od połowy piątego dziesięciolecia XX w. suwerennością mogły się cieszyć Maroko i Tunezja. Natomiast w Algierii – traktowanej przez Francuzów jak zamorski departament i integralna część kraju – dążenia niepodległościowe spotkały się z brutalną reakcją Paryża. Krwawa wojna wywołała kryzys polityczny w „rdzennej” Francji. Sytuację zdołał opanować dopiero gen. Charles de Gaulle (premier od 1958 r.), który podjął trudną decyzję o wycofaniu wojsk francuskich z Algierii. Tym samym epoka kolonialna w dziejach Francji zaczęła dobiegać końca. Jej zwieńczeniem stało się ogłoszenie niepodległości przez liczne afrykańskie kolonie poddane dotąd władzy Paryża w 1960 r., zwanym Rokiem Afryki.

Mapa Afryki z 1960 roku.

Na podstawie mapy wyjaśnij, dlaczego rok 1960 nazwano Rokiem Afryki.

Źródło: Contentplus.pl na podstawie Yves6 Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Podzielone Niemcy

Zdjęcie zniszczonego na skutek alianckiego nalotu Drezna.

Zaproponuj opis symboliki ilustracji.

Dla Niemiec zbrodnica polityka reżimu hitlerowskiego zakończyła się narodową tragedią. Zgodnie z przyjętymi na konferencji w Jałcie (luty 1945 r.) przez Wielką Trójkę postanowieniami kraj podzielono na cztery strefy okupacyjne: radziecką, amerykańską, brytyjską i francuską. Przyszłość Niemiec rysowała się bardzo niepewnie. Amerykańscy politycy z najwyższego kręgu władzy w USA rozważali nawet pod koniec wojny projekt przekształcenia Niemiec w ubogi kraj rolniczy. Ostatecznie jednak prezydent USA Harry Truman zdecydował, że łagodniejsza polityka wobec amerykańskiej strefy okupacyjnej

przyniesie lepsze rezultaty. Z kolei Francuzi traktowali swoją strefę jako obszar podbity i poddali go intensywniej eksploatacji. Pod tym względem sytuacja przypominała politykę radziecką wobec Niemców, z tą różnicą, że Sowieci dodatkowo prowadzili działania zmierzające do zmian ustrojowych w duchu komunistycznym. Władze stalinowskie starały się zrekompensować własne olbrzymie straty wojenne poprzez demontaż niemieckich zakładów zbrojeniowych oraz wywóz maszyn, urządzeń, a niekiedy całych fabryk wraz ze specjalistami do ZSRS.

Inaczej niż po I wojnie światowej, po II wojnie w Europie nie doszło do wielu zmian granic. Wyjątkiem były zmiany terytorialne dotyczące Polski, która utraciła około połowy swojego przedwojennego obszaru na wschodzie. Zgodnie z postanowieniami przywódców państw alianckich jako swego rodzaju „rekompensatę” Polska otrzymała część Niemiec Wschodnich. Wyjaśnij, czym była linia Curzona.

Źródło: Contentplus.pl na podstawie Tygodnik Zamojski, *Tygodnik Zamojski*, licencja: CC BY-SA 3.0.

W tragicznej sytuacji politycznej i gospodarczej, w jakiej znalazły się powojenne Niemcy, dla wielu mieszkańców kraju najważniejsza stała się kwestia biologicznego przetrwania. Stan infrastruktury mieszkaniowej w wielu miastach przedstawiał się fatalnie. Niejednokrotnie ludzie zmuszeni byli zamieszkiwać ruiny lub piwnice. System aprowizacji zupełnie się załamał. W Niemczech zapanował powszechny głód, zdarzały się nawet wypadki śmierci głodowej, szczególnie wśród dzieci i osób starszych. W strefach zachodnich strategią przetrwania dla licznych kobiet były związki

z żołnierzami, zwłaszcza amerykańskimi, w zamian za pomoc materialną. Znacznie gorzej wyglądała sytuacja kobiet na obszarach zajmowanych przez Armię Czerwoną, gdzie prawdziwą plagą w pierwszych miesiącach powojennych były masowe gwałty. W całym kraju szerzyła się przestępczość, a chęć przeżycia za wszelką cenę prowadziła niejednokrotnie do przekraczania norm obyczajowych i moralnych.

Upadek Nipponu

Japonia oraz sąsiednie kraje.

Na podstawie mapy opisz położenie Japonii.

Źródło: Contentplus.pl na podstawie amCharts, licencja: CC BY-SA 3.0.

Na podstawie załączonych map scharakteryzuj położenie geograficzne Hiroszimy i Nagasaki.

Źródło: Dake, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Bomby atomowe zrzucone przez Amerykanów na Hiroszimę i Nagasaki w sierpniu 1945 r. przyspieszyły klęskę Japonii. Akt kapitulacji Japonii podpisany na pokładzie [pancernika](#) „Missouri” w Zatoce Tokijskiej 2 września 1945 r. Tekst dokumentu brzmiał: „niniejszym ogłaszamy bezwarunkowe poddanie się Mocarstwom Sprzymierzonym

Japońskiego Cesarskiego Sztabu Generalnego, wszystkich japońskich sił zbrojnych i wszystkich sił zbrojnych pozostających pod wpływem Japonii, gdziekolwiek one się znajdują”.

Amerykańskie działania wojenne przeciwko Japonii spowodowały ogromne zniszczenia licznych miast. Najbardziej znane są przypadki Hiroszimy i Nagasaki, zniszczonych przez bomby atomowe. Ale nawet większą liczbę ofiar niż tam przyniosło konwencjonalne bombardowanie Tokio. W marcu 1945 r. lotnictwo USA przeprowadziło najbardziej śmiertelny pojedynczy nalot II wojny światowej. Amerykańskie bomby zapalające w kilka godzin zabiły ok. 100 tys. osób i doprowadziły do całkowitej ruiny ponad połowy centrum miasta. Zniszczenia obejmowały łącznie 4100 hektarów. Łuna pożarów widoczna była z odległości kilkudziesięciu kilometrów. Amerykańscy lotnicy zamykający bombardowanie relacjonowali później, że smród spalonych ciał wyczuwali w swoich kabinach.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Skutki działań wojennych były dla Japonii opłakane. Zacięta wojna kosztowała życie 9 mln Japończyków. Większe miasta kraju legły w gruzach. Fabryki i zakłady produkcyjne wstrzymały prace. Brakowało żywności, zwłaszcza ryb i ryżu, których produkcja spadła o połowę w porównaniu ze stanem przedwojennym. Problemem stały się także inflacja oraz czarny rynek. Trudną sytuację ekonomiczną Japonii skomplikował powrót ok. 5 mln uciekinierów z krajów wcześniej okupowanych przez siły [Nipponu](#).

Pokonani Japończycy o swoich sprawach
mogli decydować w bardzo

Ogromny wpływ na politykę USA wobec Japonii miał pogromca Nipponu, charyzmatyczny gen. Douglas MacArthur. Prezydent Harry Truman przyznał swojemu dowódcy swobodę podejmowania decyzji na Dalekim Wschodzie. Budowa demokratycznego ustroju w Japonii była zatem efektem działań MacArthura, „amerykańskiego szoguna”, któremu przysługiwało prawo do rozwiązywania parlamentu, delegalizowania partii i zwalniania urzędników.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

ograniczonym stopniu, zdani na łaskę i niełaskę zwycięskich Amerykanów. Niemal absolutna władza nad Krajem Kwitnącej Wiśni skupiła się w rękach gen. Douglasa MacArthura. Jednakże Amerykanie traktowali swojego wroga w sposób zróżnicowany – rygorystycznie pod względem politycznym, ale pobłażliwie pod względem ekonomicznym. Rozsądnym posunięciem Amerykanów było niepociąganie otoczonego [nimbem](#) świętości cesarza Hirohito do odpowiedzialności za liczne zbrodnie wojenne popełnione przez armię japońską. Japończycy docenili taką postawę i ze zrozumieniem przyjęli narzucane przez USA ograniczenia i rozwiązania polityczne. A te zakładały demilitaryzację, likwidację nacjonalistycznych ugrupowań oraz wypłatę reparacji. Nowa konstytucja, napisana pod dyktando MacArthura i obowiązująca od 1947 r., gwarantowała Japończykom prawa obywatelskie

i parlamentarny system rządów. W miarę zaostrzania się zimnej wojny po 1948 r. USA łagodziło represje, rekwizycje i ograniczenia gospodarcze, co zaowocowało szybkim wzrostem ekonomicznym Nipponu w kolejnych latach. Okupacja Japonii przez Stany Zjednoczone zakończyła się w 1951 r. Bliskie relacje między dwoma krajami gwarantował odtąd pakt o wzajemnej współpracy i bezpieczeństwie.

Supermocarze

Upadkowi dawnych mocarstw towarzyszył wzrost potęgi USA i ZSRS. W wyniku wojny Stalin rozszerzył radziecką strefę wpływów na liczne kraje Europy Środkowej i Wschodniej. Sympatia dla radzieckiego sojusznika sprawiała, że opinia publiczna łatwo przymykała oko na proces [sowietyzacji](#) Polski, Czechosłowacji, Węgier czy

Rumunii. Prestiż Moskwy jako głównego państwa, które przyczyniło się do klęski Rzeszy, wzrósł na Zachodzie ogromnie. Ponadto Sowietom dysponowali 2,5-milionową, zaprawioną w bojach armią. Budowaniu wpływów przez Kreml sprzyjał wzrost sympatii dla ugrupowań lewicowych w Europie Zachodniej, tym bardziej że społeczeństwa zachodnie niewiele wiedziały o zbrodniczym charakterze polityki stalinowskiej w republikach sowieckich.

Jedyną realną przeciwwagą dla rosnących wpływów ZSRS stały się po wojnie Stany Zjednoczone. Amerykanie, mimo udziału w wojnie, nie doświadczyli bezpośrednich zniszczeń. Wydatki wojenne, jakie ponieśli na rzecz koalicji antyhitlerowskiej, przyspieszyły rozwój przemysłu i rolnictwa. Udział USA w globalnej produkcji przemysłowej w 1946 r. wyniósł ok. 60 proc, eksport zaś stanowił ok. 32 proc. eksportu światowego. Stany osiągnęły status potęgi handlowej, a zagraniczne inwestycje USA w ciągu pierwszych pięciu powojennych lat uległy podwojeniu. Waszyngton uzyskał decydujący wpływ na takie organizacje międzynarodowe jak Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy. W dodatku ponaddwumilionowa armia USA dysponowała najnowocześniejszym sprzętem oraz licznymi bazami na Pacyfiku, Atlantyku i w Europie Zachodniej. Na podstawie swojego potencjału ekonomicznego Amerykanie budowali autorytet kraju – obrońcy demokracji i wolności gospodarczej.

Praca autorstwa amerykańskiego karykaturzysty Bruce'a Russella z 1945 r. Napisy na kartkach: „Pogłębiające się podejrzenia” oraz „Nieodpowiedzialne wypowiedzi”.

Zinterpretuj tytuł karykatury: *Czas pokonać ten wążwóz.*

Źródło: Bruce Russell, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

dekolonizacja

(z łac. *colonia* – kolonia) proces wyzwiania się narodów z zależności kolonialnej i tworzenia niepodległych państw w dawnych terytoriach zależnych

labourzyści

(z ang. *labour* – praca) członkowie brytyjskiej socjaldemokratycznej Labour Party (Partia Pracy) powstałej w 1900 r.

Maghreb

(z arab. *maghrib* – zachód) nazwa stosowana przez Arabów na określenie regionu północno-zachodniej Afryki, powstała w czasie ekspansji arabskiej w średniowieczu; przyjęła się również w językach europejskich i odnosiła do Maroka, Algierii i Tunezji, a współcześnie także do Libii, Mauretanii i Sahary Zachodniej

nimb

(z łac. *nimbus* – chmura) termin stosowany w sztuce na określenie świetlistego otoku wokół głów przedstawianych na obrazie postaci boskich lub świętych; przenośnie – otaczające kogoś powszechne uznanie

Nippon

inaczej: Japonia

pancernik

(od słowa „pancerz”, niem. *Panzer*, pancerola – szóstka pikowa) duży, silnie opancerzony i uzbrojony pełnomorski okręt artyleryjski

sowietyzacja

(od słowa „sowiecki” z ros.*sowietskij* – radziecki, wymyślone przez polskiego sowietologa Wiktora Sukiennickiego dla podkreślenia antykomunizmu), narzucenie krajom rozwiązań gospodarczo-społeczno-kulturalnych Rosji sowieckiej, a następnie ZSRS, połączone z silną komunistyczną indoktrynacją ideologiczną

Słowa kluczowe

Afryka, atom, dekolonizacja, demilitaryzacja, Indochiny, komunizm, kolonizacja, Maghreb, sowietyzacja, zimna wojna

Bibliografia

Johnson P., *Historia świata od roku 1917 do lat 90-tych*, Warszawa 2016.

Krasuski J., *Europa Zachodnia po II wojnie światowej – dzieje polityczne*, Poznań 1990.

Laqueur W., *Historia Europy 1945-1992*, Londyn 1993.

Najnowsza historia świata. 1945-1963, t. 1, pod red. A. Patka, J. Rydla, J. J. Węca, Kraków 2000.

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem. Wskaż najważniejsze czynniki gospodarcze i polityczne, które według opinii historyków doprowadziły do upadku imperium brytyjskiego.

Twoja odpowiedź

Polecenie 2

Wyjaśnij sens porównania zasobów imperium brytyjskiego do „kołdry, tylko kołdry dużo za krótkiej, którą trzeba ułożyć strategicznie, tak żeby nie zmarznąć”.

Twoja odpowiedź

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PuWqWXdW3>

Jeśli XX w. przyjęło się uważać za wiek Ameryki, to w poprzednim stuleciu status największego mocarstwa, potęgi „w której słońce nigdy nie zachodzi”, należał się z pewnością Wielkiej Brytanii. Dlaczego zatem Brytyjczycy w tak krótkim czasie po II wojnie światowej utracili status globalnego mocarstwa na rzecz Stanów Zjednoczonych?

Znawca tematu, profesor Wojciech Lipoński, wskazuje na kilka przyczyn upadku znaczenia Albionu: „Na pierwszym miejscu postawiłbym wzrost świadomości poszczególnych narodów kolonialnych. To był nieuchronny proces zachodzący wraz z rozwojem nowych środków masowej komunikacji, wraz z II wojną światową. Przecież te masy żołnierskie z różnych krajów Commonwealthu, często ciemnoskóre, nagle zetknęły się z innym światem. Już nie było powrotu do struktur plemiennych w Kenii, wśród Gurków, czy gdziekolwiek indziej. Nowe elementy

świadomości zaczęły brać górę. Drugim czynnikiem nieuchronności było nadmierne rozprzestrzenienie imperium [...]. Nie zapominajmy, że to właściwie nie było jedno imperium, bo poszczególne terytoria nie przylegały do siebie. To był w gruncie rzeczy jakby cały szereg ogromnych podimperiiów, z których każde mogło być samo w sobie imperium i że nie miały one ze sobą bezpośredniej styczności z wyjątkiem komunikacji przez Londyn. Być może, gdyby elektroniczne środki masowego przekazu szybciej zostały stworzone, imperium dałoby się dłużej utrzymać. Tymczasem przepływ informacji był zbyt długi i te «subimperia» w określonych momentach wykorzystywały to, że nie przylegają do siebie, i po kolei, jak dojrzałe owoce, odrywały się od głównej gałęzi, każde w swoim momencie. Było to przyspieszane przez wewnętrzne procesy".

Profesor Jacek Tebinka natomiast, mówiąc o przyczynach upadku imperium, zwrócił uwagę na czynniki wewnętrzne, zwłaszcza słabość gospodarczą Wielkiej Brytanii, pogłębioną przez II wojnę światową: „Wielka Brytania pod koniec 1940 r. była praktycznie finansowym bankrutem, tzn. była na progu upadku finansowego, i te kilka miesięcy od października 1940 r. do marca 1941 r. do ustawy Lend-Lease, to był jeden z najtrudniejszych okresów w wojnie, mimo że to zagrożenie miało w gruncie rzeczy charakter głównie finansowy, a później dopiero wynikało z braku perspektywy wygrania wojny. II wojna światowa «skonsumowała» 1/3 brytyjskiego majątku narodowego, były to zatem straty olbrzymie. Wielka Brytania poza utrzymaniem swojego imperium w wyniku II wojny światowej przejęła na siebie, na dłuższy czy na krótszy okres, nowe zobowiązania. Jej wojska w 1945 r. stacjonowały w ponad 40 krajach poza obszarem imperium i tymi ograniczonymi zasobami trzeba było to finansować. Rodziło się wyzwanie sowieckie. Wielka Brytania stanęła w takim miejscu, że zasoby, którymi dysponowała, stawały się coraz mniejsze i niewystarczające do rządzenia".

Podobnego zdania jest historyk z Uniwersytetu Warszawskiego Michał Leśniewski: „O ile po I wojnie światowej jeszcze ktoś mógł mieć złudzenia, że da się wyjść z sytuacji kryzysowej, o tyle po II wojnie światowej sytuacja gospodarki brytyjskiej była tragiczna. Do tego należy dodać, że jednocześnie w czasie II wojny światowej następuje wyraźny wzrost ekonomiczny krajów kolonialnych, do których została przeniesiona znaczna część produkcji, zwłaszcza surowcowej. Indie kończą II wojnę światową jako kraj, który jest w stanie produkować swoje okręty, ma znaczący przemysł przetwórczy stworzony na potrzeby frontu w Birmie. Zmalała więc dysproporcja sił ekonomicznych między Wielką Brytanią a resztą imperium,

w tym tego zależnego. Pamiętajmy o tym, że Kanada czy dominia są już formalnie państwami zupełnie niezależnymi, z własnej nieprzymuszonej woli, lojalnie współpracującymi. Drugi czynnik to odpadnięcie Indii. Właściwie 1947 r. i fakt, że Indie odpadły, to wielki przełom, bo Indie były symbolem. Sam lord Curzon mówił, że bez Indii nie będzie imperium, a z Indiami, choćby resztę utraciło, będzie ono nadal mocarstwem wielkim. Ważne jest, że rzeczywiście utrata Indii stanowiła pewien mentalny przełom w myśleniu brytyjskich elit politycznych. Gdy odpadły Indie, to właściwie wszystkie inne posiadłości też mogły odpaść. Wreszcie kwestia polityki wewnętrznej [...]. Laburzyści, przejmując władzę natychmiast po wojnie, uznali za jeden z priorytetów budowę państwa opiekuńczego, które jest państwem kosztownym, wymagającym znacznych wydatków ze strony budżetu. W tym momencie, jeżeli nałożymy na to utratę 1/3 majątku narodowego, dodatkowe zobowiązania w Wietnamie Południowym, Indonezji, Niemczech, właściwie w 40 krajach poza imperium, to wszystko prowadziło do wniosku, że z czegoś trzeba będzie zrezygnować. Nie od razu wbrew pozorom będzie to imperium, paradoksalnie laburzyści będą widzieli w imperium źródło finansów dla budowy państwa opiekuńczego. Ale pojawia się problem już nie trochę za krótkiej kołdry, tylko kołdry dużo za krótkiej, którą trzeba ułożyć strategicznie, tak żeby nie zmarznąć".

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz w tabeli, do których państw odnoszą się zamieszczone w niej skutki II wojny światowej.

	USA	ZSRS	Wielka Brytania	Francja
Znaczący wzrost znaczenia na arenie międzynarodowej	☐	☐	☐	☐
Utrata pozycji mocarstwa kolonialnego.	☐	☐	☐	☐
Zniszczenia na skutek działań wojennych	☐	☐	☐	☐
Wzrost znaczenia sił lewicowych	☐	☐	☐	☐
Okupacja części Niemiec	☐	☐	☐	☐

Ćwiczenie 2

Dopasuj kraj do właściwego opisu.

Opis	Kraj
Mieszkańcy tej kolonii odnieśli błyskotliwe zwycięstwo nad armią kolonizatorów w bitwie pod Dien Bien Phu. Ich zwycięstwo militarne zachęciło do odważniejszych wystąpień przeciwko metropolii kraje Maghrebu.	
Kolonia nazywana w metropolii „perłą w koronie”. Jej usamodzielnienie się w 1947 r. było jednym z przełomowych wydarzeń procesu dekolonizacji.	
Próby ogłoszenia niepodległości zakończyły się tutaj krwawą wojną domową. Walki miały olbrzymi wpływ na układ sił w metropolii i doprowadziły nawet do zmian na szczytach władzy.	
Dawny obszar mandatowy na Bliskim Wschodzie. Ogłoszenie niepodległości wywołało ostry spór z sąsiednimi krajami arabskimi.	

Indie

Izrael

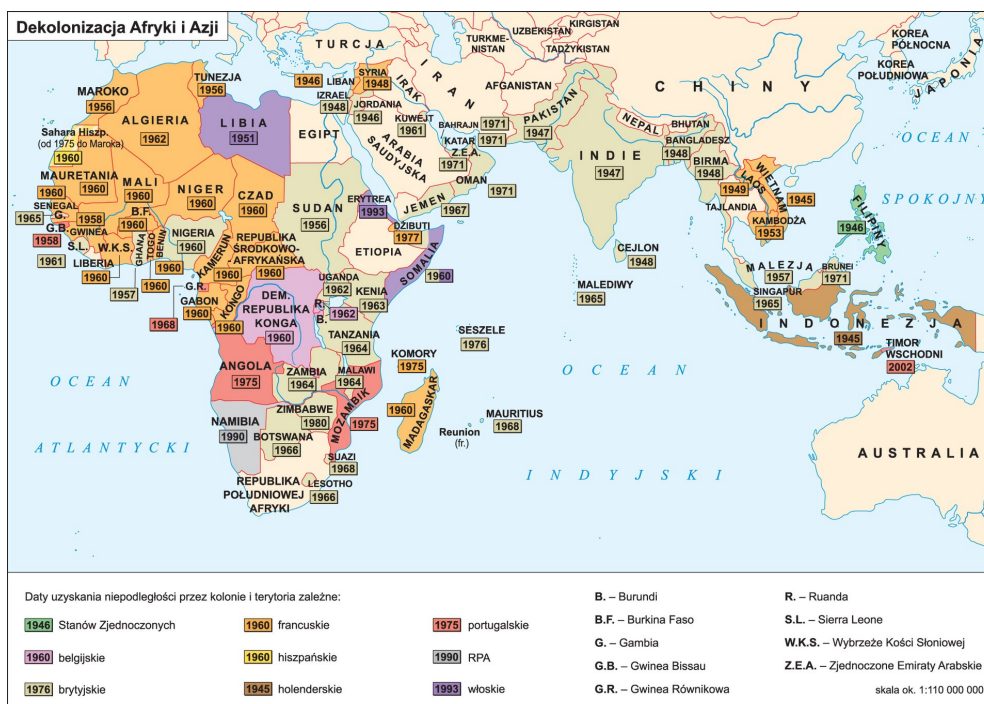
Wietnam

Algieria

Ćwiczenie 3

Zapoznaj się z ilustracją i wykonaj polecenia.

Dekolonizacja Afryki oraz Azji

Źródło: Stentor.

Wyjaśnij, jakie znaczenie miał w procesie dekolonizacji rok 1960.

Wy tłumacz, dlaczego proces dekolonizacji rozpoczął się szybciej na kontynencie azjatyckim niż afrykańskim.

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z ilustracjami i wykonaj polecenie.

Kolejka po warzywa, Londyn 1945 r.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Opuszczony chłopiec przygląda się zniszczonej dzielnicy, Londyn 1945 r.

Źródło: Toni Frissell, Library of Congress / Wikimedia Commons, domena publiczna.

Quelle: Deutsche Fotothek

Dzieci bawiące się wśród ruin Berlina, 1945 r.

Źródło: Abraham Pisarek, Deutsche Fotothek / Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Wymień konsekwencje wojny z perspektywy dzieci brytyjskich i niemieckich. Uwzględnij fotografie z ćwiczeń 6, 7 i 8.

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z ilustracją i wykonaj polecenie.

Żołnierz amerykański rozdaje dzieciom słodycze zrzucone z samolotów. Berlin Zachodni ok. 1948 r.

Źródło: dostępny w internecie: flickr.com, domena publiczna.

Postaw trzy pytania zaczynające się od słowa „dlaczego”, które pozwoliłyby wyjaśnić scenę ukazaną na zdjęciu.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z ilustracją i wykonaj polecenie.

Dzieci w zbombardowanym Londynie.

Źródło: New Times Paris Bureau Collection / Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.0.

Zdjęcie pochodzi ze zbombardowanego w 1940 r. Londynu. Wyjaśnij jego przesłanie.

Wyobraź sobie, że te same osoby odwiedzają to miejsce w roku 1950. Zapisz, o czym mogłyby wówczas rozmawiać.

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z ilustracją i wykonaj polecenie.

Dzieci bawiące się na ruinach Berlina, 1948 r.

Źródło: Bundesarchiv Bild / Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Napisz, o czym według ciebie myślą dzieci z fotografii, bawiąc się w ruinach Berlina. Jakie mają obawy odnośnie do przyszłości? Porównaj doświadczenia dzieci z Londynu i Berlina.

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się z ilustracją i wykonaj polecenie.

Podpisanie kapitulacji Japonii przez generała Cesarskiej Armii Japońskiej w obecności amerykańskiego generała Douglasa MacArthura na pokładzie pancernika „Missouri” w Zatoce Tokijskiej (2 września 1945 r.).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Napisz dwie notatki prasowe (liczące po pięć–dziesięć zdań) o wydarzeniach przedstawionych na fotografii z dwóch punktów widzenia: japońskiego i amerykańskiego.

Dla nauczyciela

Autor: Marcin Sawicki

Przedmiot: historia

Temat: Upadek dawnych mocarstw

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

zakres podstawowy

LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny.

Uczeń:

1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej;

4) opisuje przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i wyjaśnia genezę zimnej wojny.

LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty.

Uczeń:

1) wyjaśnia genezę procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wskazuje największych zwycięzców II wojny światowej;
- wyjaśnia, dlaczego największe przedwojenne mocarstwa nie były w stanie utrzymać swojej dawnej pozycji międzynarodowej;
- analizuje wzrost znaczenia USA i ZSRS na arenie międzynarodowej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm,
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych,
- analiza materiału źródłowego (porównawcza),
- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna,
- praca w parach,
- praca w grupach,
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu,
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale,
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją:

Uczniowie powinni się zapoznać z tekstem wprowadzającym do lekcji oraz multimedium, a następnie przygotować do każdego podrozdziału jedno pytanie zaczynające się od słowa „dlaczego”.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel przedstawia temat i cele zajęć oraz wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. Prowadzący zadaje uczniom pytania odnośnie do umiejscowienia tematu lekcji w czasie: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej?

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przypomina okoliczności zakończenia II wojny światowej. Zwraca uwagę na sytuację polityczną oraz militarną.
2. W kolejnym kroku nauczyciel przypomina o zadaniu, które uczniowie otrzymali przed lekcją. Poleca, aby uczniowie wyszukali odpowiedzi na przygotowane przez siebie pytania. W tym celu mogą swobodnie przemieszczać się po klasie i zadawać pytania innym uczniom. Uczniowie prezentują wyniki swojej pracy.
3. Praca z audiobookiem. Nauczyciel zapowiada, że uczniowie w parach będą wykonywać dołączone do niego polecenia. Po wyznaczonym na to zadanie czasie wybrana (lub wylosowana) para uczniów przedstawia swoje odpowiedzi,

pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich. Nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnej.

4. Na podstawie zgromadzonych informacji uczniowie uzupełniają w grupach tabelę zatytułowaną *USA, Wielka Brytania, ZSRS, Francja i Japonia po II wojnie światowej*. Uczniowie pracują w pięciu grupach: jedna grupa odpowiada za jedno państwo. W tabeli należy uwzględnić następujące kategorie: gospodarka, warunki życia codziennego oraz bilans polityki zagranicznej.
5. Przedstawiciele każdej z grup prezentują swoje propozycje, wybrana osoba zapisuje wyniki pracy uczniów na tablicy.
6. Podsumowanie tabeli. Uczniowie odpowiadają na pytania: Jakie elementy wpłynęły na wzrost pozycji międzynarodowej USA? Jak na wzrost pozycji ZSRS? Dlaczego dawne mocarstwa należące do aliantów miały problemy z utrzymaniem swojej przedwojennej pozycji? Krótka dyskusja, nauczyciel w razie potrzeby może uzupełniać odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia wskazane przez nauczyciela, omawiają wspólnie poprawność odpowiedzi.
2. Uczniowie dobierają się w pary i wymieniają poglądami, dzielą się tym, czego się nauczyli na temat upadku starych mocarstw po II wojnie światowej.
3. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów.

Praca domowa:

Wyobraź sobie, że jesteś dziennikarzem relacjonującym sytuację powojenną i zmiany, które dotknęły dawne mocarstwa. Opracuj krótki tekst podsumowujący najważniejsze fakty.

Materiały pomocnicze:

P. Johnson, *Historia świata od roku 1917 do lat 90-tych*, Warszawa 2016.

J. Krasuski, *Europa Zachodnia po II wojnie światowej – dzieje polityczne*, Poznań 1990.

W. Laqueur, *Historia Europy 1945–1992*, Londyn 1993.

Najnowsza historia świata. 1945–1963, t. 1, pod red. A. Patka, J. Rydla, J.J. Węca, Kraków 2000.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Audiobook może zostać wykorzystany jako element fazy realizacyjnej lekcji (jako uzupełnienie punktu 1). Wówczas uczniowie zapoznają się z multimedium nie przed lekcją, ale na jej początku.